

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Історико-соціологічний факультет
Кафедра політичних наук

ПАНОРАМА ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ

НАУКОВИЙ ВІСНИК РДГУ

Випуск 12

Рівне – 2014

Панорама політологічних студій :
науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. –
Рівне : РДГУ, 2014. – Вип. 12. – 308 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

1. **Бортніков В. І.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри політології та державного управління Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.
2. **Гон М. М.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету (головний редактор).
3. **Канцелярук Б. І.** – д.політ.н., головний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
4. **Киридон А. М.** – д.і.н., професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Київського міжнародного університету.
5. **Круглашов А. М.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.
6. **Макаренко Є. А.** – д.політ.н., провідний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
7. **Монолатій І. С.** – д.політ.н., професор кафедри політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
8. **Постоловський Р. М.** – к.і.н., професор, завідувач кафедри всесвітньої історії, ректор Рівненського державного гуманітарного університету.
9. **Тихомирова Є. Б.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри міжнародної інформації Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.
10. **Троян С. С.** – д.і.н., професор, завідувач кафедри зовнішньої політики і дипломатії Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України.
11. **Шеретюк В. М.** – к.і.н., доцент, декан історико-соціологічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету.
12. **Шугасва Л. М.** – д.філос.н., професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.
13. **Юськів Б. М.** – д.політ.н., професор кафедри економічної кібернетики Рівненського державного гуманітарного університету.

Друкуються за рішенням вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету.
Протокол № 10 від 30 травня 2014 р.

За редакцією д.політ.н., професора М. М. Гона

Науковий вісник «Панорама політологічних студій»
затверджений ВАК України науковим фаховим виданням з політичних наук
(постанова Президії ВАК України від 14 квітня 2010 р. № 1 – 05/3)
Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ №16166-4638 Р

У збірнику опубліковані статті з теорії, історії та методології політичної науки, зовнішньої політики і міжнародних відносин, політичних інститутів та процесів, а також дослідження в царині політики пам'яті.

Збірник адресований всім, хто цікавиться політичною наукою.

Адреса редакції: кафедра політичних наук,
Рівненський державний гуманітарний університет,
вул. Остафова, 29, м. Рівне, 33027.

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

Терещенко Г. О.	6	Змістовне навантаження поняття «відповідальність» у добу модерну і постмодерну
Білоусов О. С.	12	Основні методологічні підходи до поняття «громадянська участь»
Олійник Ю. Р.	18	Зовнішні важелі впливу на внутрішньосуспільні трансформації держави з позиції теорії європеїзації
Мірчук І. С.	26	Генеza парламентаризму в сучасній політичній науці
Параняк П. Р.	32	Модуси толерантності в консервативній ідеології В'ячеслава Липинського
Михальчук С. О.	39	«Цифровий розрив» як деструктивний фактор розвитку електронної демократії
Прошин Д. В.	45	Релігійний тероризм: переоцінка проблеми

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Докаш О. Ю.	54	Проблема Північної Буковини та Бессарабії в міжнародно-політичному вимірі літа 1940 р.
Дорош Л. О.	61	Рада з міжнародних відносин: критика та апологія діяльності
Здоровега М. В.	69	Міжнародні неурядові організації як елемент глобального громадянського суспільства
Івасечко О. Я.	77	Особливості взаємовідносин Росії та Європейського Союзу в умовах сучасних міжнародних процесів
Бессараб Т. В.	85	Передумови інтеграційних процесів у Латинській Америці
Абдуліна Т. Г.	92	Політика держави у сфері національної безпеки як наукова категорія

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

Кириленко О. М.	98	Сучасна спортивна політика: досвід Європейського Союзу для України
Галишин В. В., Бортніков В. І.	104	Проблема регіональних розбіжностей в Україні

Стельмах В. О.	110	Практики інституціоналізації та нормативно-правового забезпечення процесів політичної соціалізації молоді країн Вишеградської групи
Савойська С. В.	117	Ідеологія як потрійне соціально-політичне явище у контексті розвитку сучасного українського полікультурного суспільства
Жекало Г. І.	123	Європейський вектор політики України та позиції громадян щодо інтеграції
Малиха М. І.	130	Механізми політичного регулювання міграційних процесів у сучасній Україні
Гісса О. К.	137	Рівень партійного євроскептицизму в Україні
Ямельницький О. Я.	145	Політична мобілізація населення України: умови та чинники (на прикладі суспільно-політичних подій 2013–2014 рр.)
Тирон А. М.	153	Внутрішня політика Християнсько-демократичного союзу Німеччини у 1980-ті рр.
Шкробанець О. І.	159	Проблема інформування громадськості у контексті європейського вибору України напередодні Вільнюського саміту

ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Шугасва Л. М.	169	Уявлення про минуле і зв'язок часів в історичній свідомості
Гон М. М.	171	Голодомор, Голокост і Пораймос у політиці пам'яті України
Постельжук О. П.	182	Голодомор у системі координат політики пам'яті України часів президентства В. Ющенка
Гулай В. В.	190	Концепт «пам'ять про жертви більшовизму» в комунікативному просторі міжгнїчної інтеракції в Західній Україні на початковому етапі німецько-радянської війни
Максимець Б. В.	197	Волинська трагедія 1943 року: пошуки шляхів українсько-польського примирення
Троян С. С.	205	Проблемне поле культури пам'яті в контексті німецько-польських відносин після 1991 року
Лесняк В. Ю.	217	Конструювання історичної пам'яті в Іспанії в умовах переходу від франкізму до демократії

Горло Н. В.	225	Конструювання образів минулого як інструмент ідентифікаційної політики
Дідук І. А.	233	Темпоральна функція нарративу минулого в осмисленні молоддю історії своєї країни
Федорів Х. І.	241	Коллективна пам'ять: еволюція уявлень, суть, структура
Долганов П. С.	247	Меморіальний текст Рівного: дилеми ідеологічної деколонізації / реідеологізації
Івчик Н. С.	262	Слогани й настінні написи у механізмі функціонування комунікативної пам'яті групи (на прикладі м. Рівне)
Пашковський П. І.	270	«Конфлікт поколінь» в контексті зовнішньополітичного вибору України
Медведовська А. Ф.	276	Меморіалізація Голокосту в Україні протягом другої половини ХХ ст.
Синчук Р. А.	282	Ностальгичний туризм у структурі механізму збереження етнічної самості
Гришук О. А.	291	Участь етнічних акторів Криму у реалізації політики пам'яті

РЕЦЕНЗІЇ ТА ІНФОРМАЦІЇ

Бортніков В. І.	300	Патос самості як каталізатор мобілізації «своїх»
Івчик Н. С., Долганов П. С.	302	Механізми запам'ятовування і (не)забуття. І Всеукраїнська науково-практична конференція «Політика пам'яті в теоретичному та практичному вимірах»
Відомості про авторів	305	
Вимоги до оформлення статей	308	

Центру міської історії Центрально-Східної Європи. – Серія номер: 6. – Львів, жовтень 2009. – Режим доступу : <http://www.academia.edu/530732/>

18. Середа В. В. Місто як lieu de mémoire: спільна чи поділена пам'ять? Приклад Львова / В. В. Середа // Вісник Львівського університету. Серія „Соціологія”. – 2008. – Вип. 2. – С. 73–99.
19. Симоненко І. М. Меморіальний простір України: кризовий стан та шляхи оздоровлення / І. М. Симоненко // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 4 (13). – С. 53–63.
20. Федас С. Пристрасті навколо пам'ятників тривають [Електронний ресурс] / С. Федас // Рівне вечірнє. – 2003. – № 31. – Режим доступу : <http://www.rivnepost.rv.ua/showarticle.php?art=004204>.

УДК 323.3

Івчик Н. С.

СЛОГАНИ Й НАСТІННІ НАПИСИ У МЕХАНІЗМІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ПАМ'ЯТІ ГРУПИ (НА ПРИКЛАДІ М. РІВНЕ)

У статті розкрито роль комунікативної пам'яті в формуванні пам'яті колективної. Враховуючи те, що перша постає в результаті повсякденного «спілкування» членів соціальної групи, автор стверджує, що в формуванні комунікативної пам'яті активну участь беруть окремі громадяни.

Настінні написи й слогани, які формують символічний простір міста, оцінено як новітню форму політичної участі, один із видів особистісної комунікації їх авторів з іншими громадянами / соціальними групами. В цьому процесі відбувається відбір тих суджень, які потенційно мають шанс стати компонентами колективної пам'яті. Їх включення в останню здійснюється завдяки дієвості механізму пам'яті комунікативної.

Ці теоретичні гіпотези проаналізовано на прикладі символічного простору міста Рівне.

Ключові слова: комунікативна пам'ять, колективна пам'ять, слогани, настінні написи, комунікація.

Івчик Н. С. Слоганы и настенные надписи в механизме функционирования коммуникативной памяти группы (на примере г. Ровно).

В статье раскрыта роль коммуникативной памяти в формировании памяти коллективной. Учитывая то, что первая возникает в результате ежедневного «общения» членов социальной группы, автор утверждает, что в формировании коллективной памяти активное участие принимают отдельные граждане.

Настенные надписи и слоганы, которые формируют символическое пространство города, трактуются современной формой политического участия, одним из видов личностной коммуникации их авторов с другими гражданами / социальными группами. В этом процессе происходит отбор тех мнений, которые потенциально имеют шанс стать составляющими коллективной памяти. Их включение в неё происходит благодаря действенности механизма памяти коммуникативной.

Эти теоретические гипотезы проанализированы на примере символического пространства города Ровно.

Ключевые слова: коммуникативная память, коллективная память, слоганы, настенные надписи, коммуникация.

Ivchuk N. S. Slogans and wall inscriptions in the mechanism of communicative memory group functioning (using the example of Rivne).

The author interprets the communicative memory as a component of the collective memory. According to her position, communicative memory appears from the everyday «dialogue» of members of the social group. So N. Ivchuk argues that individual citizens are involved in the formation of communicative memory.

She interprets slogans and inscriptions on the walls as one of the modern types of messages, new form of political participation of citizens. They are their own reaction to the most resonant events of public and political life, and thanks to the representation the content of such inscriptions gets into collective memory.

According to the author's opinion wall letterings create certain symbolic space. It appears as a combination of geographical and physical space. The last one is defined by various components, especially by meaning of ideological postulate and temporal factors (the synchronicity of the emergence of political messages or their appearance in a more or less slight temporary space).

N. Ivchuk has identified the facts that at one time the inscriptions on the buildings are active means of communication with other inhabitants of urban centers: the suddenness of emergence and novelty. Because of it at particular time, they do not merge with the landscape of the city. In its turn, this provides public's attention to verbal messages and images, so it means its forcible involvement into the communication process. This causes the selection of citizens' opinions which could potentially become components of collective memory. Their inclusion is done due to the efficiency of memory communication mechanism.

These theoretical hypotheses are illustrated by the example of wall inscriptions in Rivne. N. Ivchuk affirms that almost all slogans are reaction of townspeople not to the events which are connected with local government but those which occur at the macro level – in the state.

Key words: communicative memory, collective memory, slogan, wall inscriptions, communication.

Крах СРСР і постання на його руїнах суверенних національних держав, процеси демократизації в них, ліквідація т. зв. «білих плям» історії, а відтак – знайомство з найтрагічнішими сторінками «своїх» (зокрема, осмислення Голодомору) тощо зумовило суттєві зміни у світоглядних горизонтах символічних еліт, а згодом і громадськості окремо взятих держав. Цьому, зрозуміло, сприяло й активне вивчення науковцями тих теоретико-методологічних засад, які були сформульовані західними вченими. З-поміж проблем, які стали предметом роздумів інтелігенції на пострадянському просторі – та, яку можна визначити за назвою однієї з книг П. Коннертона: «Як суспільства пам'ятають». Відтак у спектрі проблем, які стали об'єктом уваги вітчизняних дослідників, опинилася соціальна пам'ять.

Аналіз наукового доробку зарубіжних і вітчизняних учених засвідчує, що вона досліджується представниками різних наук. Йдеться, зокрема, про працю німецької вченої А. Ассман [1], російської дослідниці І. Соломіної [7], представника вітчизняного академічного середовища А. Киридон [5] тощо.

Проблеми різних аспектів пам'яттевої політики привертають все більшу увагу вітчизняних дослідників. Як приклад студій молодшої генерації з-поміж останніх наведемо розвідки Л. Венгринюк [3] та Х. Федорів [8].

Завданнями, які намагаємося розв'язати в даній статті, є з'ясування місця слоганів й настінних написів у структурі комунікативної пам'яті на сучасному етапі, її місця в українській колективній пам'яті.

Колективну пам'ять правомірно сприймати як живий організм. Про це свідчить той факт, що вона є сукупністю тих компонентів, які в різний час стали її складовими. Таким чином йдеться про динамічну природу пам'яті групи, котра й є одним із тих конструктів, що об'єднує її.

Спроби осмислити механізми формування автоуяви про минуле «своїх» спонукають звернути особливу увагу на категорію комунікативної пам'яті, якою оперують німецькі дослідники Ян та Аляйда Ассмани [1, с. 11]. Тобто такої, що виникає внаслідок повсякденного «спілкування».

Таким чином, комунікативна пам'ять є продуктом обміну міркуваннями, новинами, чутками, меседжами тощо. За визначеннями теоретиків цього соціального явища, вона характеризується нестійкістю, неформальністю, «...оскільки в рамках цієї пам'яті відбувається не тільки обмін інформацією, а й постійна зміна сфер її використання» [6].

Доволі широкий категоріальний ряд, що використовується вченими для осмислення феномену пам'яті, – індивідуальна й групова пам'ять, соціальна й колективна пам'ять тощо – спонукає визначити місце в ньому комунікативної пам'яті, її «підпорядкованість» чи навпаки – «домінування». Реалізація цього завдання дає підстави стверджувати, що остання є складовою частиною колективної пам'яті. Вона, як і політика пам'яті, котра здійснюється різними суб'єктами, є тим механізмом діалогу поміж «своїми», який дозволяє окремим громадянам чи колективам, що об'єднані спільними ідеалами, пропонувати іншим індивідам власну оцінку, бачення минулого чи нинішнього політичного процесу. Зауважимо, що специфікою механізму комунікативної пам'яті є активна участь в її функціонуванні, а відтак – і формуванні окремих громадян.

Широке поле імовірних форм комунікації дозволяє припускати, що надзвичайно важливим його «інструментом» як у межах конкретних соціальних груп, так і представників останніх із зовнішнім щодо них «середовищем» є слово, знак. В умовах технологічного прориву в механізмах передачі інформації будь-які семіотичні знаки, отже – й слово, а також зображення отримали новий імпульс для поширення.

На цьому тлі, враховуючи вже усталені форми й технології передачі інформації (розповсюдження партійної преси, флаєрів, білбордів тощо) активізація появи настінних написів, яка стала очевидною в час останньої внутрішньополітичної кризи в Україні, бачиться своєрідним рудиментом. Якщо з початку 1990-х рр. фасади будинків зазвичай слугували «полотнами» для графіті, то останніми двома-трьома роками вони стали, скажемо так, дошками оголошень для оприлюднення політичних суджень і висновків. Враховуючи такий статус-кво, можемо стверджувати, що настінні написи політичного стибу доповнили складові, за К. Дойчем, компліментарності або комунікативної ефективності [4, с. 556].

Така форма політичної активності, як оприлюднення слоганів тощо на стінах будинків властива чи не винятково мешканцям урбанізованих центрів. Відтак постає питання про простір міста (чи то іншої адміністративної одиниці) в його

політологічному прочитанні – категорії, яка є до певної міри абстрактною. Адже, враховуючи стрімку інтенсифікацію поширення телекомунікаційних систем, інших сучасних форм розповсюдження інформації, інтенсивність поширювання останньої в міських анклавах і на селі нерідко є тотожною. Інтернет, факсимільний зв'язок тощо фактично мінімізували різницю в темпах розповсюдження політичних меседжів поміж мешканцями міста й села. За таких умов категорія «простору міста» як «чогось особливого», домінантного в динаміці політичного процесу є похідною кількох складових: демографічного фактору, місцезнаходження в містах ретрансляторів суспільної думки (теле- радіокомпаній, редакцій друкованих засобів масової інформації) та «виконанням» ними авангардної ролі в суспільно-політичному житті – результат розміщення в них регіональних (а відтак і міських) осередків політичних акторів, значного зосередження (за критерієм чисельності) партійного представництва, наявності в останніх необхідних засобів і ресурсів для здійснення партійного брендингу тощо. Домінантна роль міста визначається й тим, що саме в них зосереджуються і функціонують символічні еліти – представники тих соціальних верств, чиї навіть непублічні промови є предметом обговорення громадськістю, а відтак – роздумів щонайменше більш-менш значної аудиторії, котра визначається в своїй позитивній чи негативній реакції на них.

Подібні аргументи на користь констатації особливої ролі міст у суспільно-політичному житті є очевидними. А відтак ми зосереджуємо увагу саме на них, власне – одному з обласних центрів України, визнаючи при цьому важливість вивчення проблеми репрезентації змісту політичних меседжів засобами слоганів і настінних малюнків як механізмів політичної мобілізації громадськості на селі.

Ведучи мову про види комунікації, оперуємо її класифікацією за К. Дойчем. Він, поруч із тією, яка здійснюється організаціями, тією комунікацією, котра реалізується засобами друкованих та електронних ЗМІ, визначає комунікації особисті – персональні та неформальні. За такою їх класифікацією очевидно, що настінні надписи слід відносити саме до них.

Слогани, що розміщуються на стінах будинків, як, зрозуміло, й малюнки трактуємо одним із сучасних видів повідомлень. Їх особливістю є спонтанність, яка, водночас, «маркує» той чи інший меседж як реакцію громадськості на найбільш резонансні події суспільно-політичного життя. Відтак вони до певної міри є індикатором рефлексій тих чи інших громадян на політичний процес у конкретній ситуації. При цьому важливо враховувати, що завдяки репрезентації зміст потрапляє до пам'яті [1, с. 278].

Настінні написи, як можна припустити, створюють певний символічний простір. Його фізичний вимір визначається географією поширення вербальних меседжів і графіті. При цьому фізичний обшир пропонуємо визначати за двома показниками: темпоральним – з одного боку, концептуальної схожості більш-менш тотожних змістів, котрі передаються завдяки використанню семіотичних знаків і зображень, – з іншого. Таким чином простір ідейного постулату визначатиметься за критерієм повторюваності основних меседжів незалежно від форм їх вираження / репрезентації. Він «ідентифікуватиметься» також за критерієм появи у відносно короткому часовому просторі.

Фізичний вимір символічного простору доповнюється власне географічним ракурсом. На мікрорівні простір політичного меседжу / зображень може визначатися теренами, скажімо, центру міста і / чи його «спальних» районів. На макрорівні в рамках одного етнополітичного організму (держави), з одного боку,

чи його складових (регіонів, окремих міст), з іншого, простір послання можна визначати в залежності від синхронності чи то послідовності його появи в конкретній політичній ситуації.

Висловлені міркування щодо компонентів фізичного простору настінних надписів і зображень можна схематизувати таким чином:

Таблиця 1

**Компоненти фізичного простору
настінних написів і зображень**

Ідейний постулат: концептуальна схожість / тотожність, їх взаємодоповнюваність	Темпоральний фактор	Географічний ракурс
повторюваність тотожних за змістом політичних меседжів	синхронність появи політичних меседжів	мікрорівень (мікрорайони міст, місто, адміністративно- географічний ареал)
взаємодоповнення політичних меседжів	поява політичних меседжів у більш- менш незначному часовому просторі	макрорівень (регіон, країна)

Слогани й настінні малюнки правомірно трактувати одним із видів візуалізації інформації. Остання ж, спільно з мисленням, визначає свідомість [5, с. 78]. Відтак відображена на стінах інформація політичного ґтибу оцінюється нами як намагання сучасників суспільно-політичних процесів транслювати свої судження, переконання, висновки «зовнішній аудиторії», громадськості завдяки їх візуалізації. Ця практика, припускаємо, є свідомою чи несвідомою спробою авторів настінних «публікацій» прилучитися до числа тих, хто є учасником формування пам'яті завдяки «членству» в процесі комунікації з мешканцями окремих населених пунктів.

Цей діалог здійснюється в різний спосіб. Найбільш очевидні його проєкції – промови лідерів політичних партій, громадських діячів, подекуди – представників інтелектуального середовища й церкви тощо. Одним із каналів формування комунікативної пам'яті є те поле імпульсів, котре адресується громадськості творчою інтелігенцією засобами мистецтва (зокрема – кінематографу), а в час суспільних екстрем – навіть музикантами (згадаймо, наприклад, музичну візитку «Помаранчевої революції» від «Гринджоли» («Разом нас багато») чи кліп, який у час «Євромайдану» – в лютому 2014 р. – був створений польськими музикантами й завдяки оприлюдненню в соціальних мережах сколихнув громадськість України).

Зрозуміло, промови лідерів політичних акторів, представників символічних еліт тощо не можна вважати тим безпосереднім «продуктом», який формує поле комунікативної пам'яті. Проте її латентний «сюжет» полягає в тому, що меседжі, котрі в той чи інший спосіб адресуються громадськості, є тією безпосередньою «сировиною», в процесі «переробки» якої й постає колективна пам'ять про ті чи інші події. Спробуємо аргументувати логіку наших припущень таким прикладом: відоме гасло «Слава нації!» й загальновідома відповідь було сформульоване в конкретній політичній ситуації, слугувало інструментом «розпізнання» прибічників конкретних політичних ідеалів, пережило десятиліття заборон і вже в

XXI ст., у час стрімкої політичної мобілізації противників режиму В. Януковича, стало одним із засобів їх самоідентифікації.

Наведений приклад (а таких, ясна річ, чимало) спонукає до постановки питання про роль темпорального фактору в структурі колективної пам'яті. Ми бачимо її такою:

Таблиця 2

Функціональна роль суб'єктів, котрі формують колективну пам'ять

Функціональна роль	Суб'єкти (за часовою ознакою)
Формулювання політичного слогану, меседжу тощо	Сучасники тих чи інших подій
Відбір (перспектива включеності в колективну пам'ять)	Сучасники подій та їхні нащадки
Оперування	Сучасники та нащадки*

Відображені в таблиці міркування дають привід вести мову про те, що сформульований і в той чи інший спосіб оприлюднений продукт політичного змісту є таким, на який потенційно очікує дві біполярні за своєю суттю перспективи: неприйняття / нехтування (отже – забуття) чи сприйняття (а відтак – використання сучасниками і/або нащадками). Останнє відкриває перед запропонованими авторами політичними меседжами, малюнками тощо перспективу включеності в комунікативну пам'ять. Отже, вони функціонуватимуть у ній, а відтак відіграватимуть роль одного із численних маркерів, що визначатимуть оцінку конкретної події сучасниками (бодай на індивідуальному рівні) і майбутніми поколіннями. За певних умов такий елемент комунікативної пам'яті може стати тим, що встановлюватиме той чи інший конструкт політики пам'яті.

Ведучи мову про слогани й іншого роду «настійну творчість» політичного лейтмотиву, мусимо констатувати одну з її специфічних ознак: відносну помітність. На відміну від пам'ятників, меморіальних дощок чи вуличних номенів, котрі здебільшого зливаються із загальним ландшафтом настільки, що поступово стають непомітними для переважної більшості мешканці міст, зображення на будинках певний час є активним засобом комунікації з іншими мешканцями урбанізованих центрів. Це зумовлюється передусім фактором несподіваності появи та, скажемо так, новизни. Завдяки цьому вони певний час не зливаються з ландшафтом міста, а це, в свою чергу, забезпечує вербальним меседжам і зображенням увагу громадськості, отже – її насильне залучення до процесу комунікації.

* На наш погляд, остаточний «вердикт» з питання щодо місця тієї чи іншої події в колективній пам'яті, визначення її суспільно-політичної ролі в житті соціальної групи формулюватиметься нащадками. Це зумовлюється двома причинами: по-перше, саме вони мають часовий простір для формулювання остаточних висновків з приводу оцінки конкретних подій із врахуванням тих суджень, які висловлювалися як батьками, попередніми поколіннями загалом, так і представниками власне їхнього покоління; по-друге, фактор часу є надто важливим: він не тільки дозволяє побачити минуле з лету десятиліть / століть, але й є таким, який дає можливість використати той чи інший «сюжет» у результаті зміни політичної ситуації в державі, виходу на авансцену нових політичних акторів тощо.

Звернемо увагу й на технічну сторону оприлюднення інформації політичного гатунку на стінах будинків. Вони здійснюються фарбою, що свідчить про надії їх авторів на довготривалість сформульованих ними постулатів і суджень. Таку творчість можна трактувати символічним насильством, адже оприлюднені меседжі є такими, що внаслідок ініціативи окремих містян нав'язані іншим. Зазвичай такі написи «розміщуються» не в т. зв. спальних районах, а на фасадах будинків у центральній частині міста. Це опосередковано відображає прагнення їх авторів якщо не нав'язати сучасникам свою оцінку політичного процесу, то, принаймні, шляхом візуальної «присутності» спонукати знайомство з ними, їх осмислення.

Зміст настінних написів засвідчує, що практично всі слогани є реакцією містян не на ті події, які пов'язані з місцевим самоврядуванням, а ті, що відбуваються на макрорівні – в державі. Тому їхня поява може трактуватися як продукт вертикального за характером комунікативного процесу: каталізатором появи настінної «творчості» політичного штабу є інформація, котра почерпнута її авторами із засобів масової інформації та соціальних мереж. Слоган, зображення бачиться нам одним із заключних акордів такої комунікації, її безпосереднім продуктом.

Ще одна специфіка – локальність дії, адже такі надписи є здебільшого поодинокими та територіально обмеженими за критерієм циркуляції в політичному просторі. Водночас очевидно, що найбільш влучні слогани поширюються завдяки переказуванню, а відтак, за умов суттєвої уваги громадськості до роботи влади на сучасному етапі, перетворюються в своєрідні оціночні модулі її діяльності. Разом з тим можна припустити, що вони стають осередям чуток (власне тих, які є спонтанними за критерієм походження [2, с. 3]).

Осміслення циркуляції суджень, що висловлені конкретним індивідом, дозволяє стверджувати, що завдяки можливості ретрансляції й поширенню сучасними технологічними методами просторовий ракурс тих із них, що оприлюднюються на стінах, трансформується: вони поширюються в СМС-повідомленнях і соціальних мережах.

Оскільки настінні написи не є численними, то таку «творчість мас» правомірно оцінити як спонтанний прояв нею своєї політичної активності (напр., заклик «Рівне, вставай!»). Вона є однією з нових форм політичної участі, котра використовує застарілий за характером інформаційний ресурс.

Застосовуючи інструментарій політичної психології, зауважимо, що ефективність настінних написів визначається головним чином двома факторами: їх візуалізацією (що забезпечує роботу зорової пам'яті), а також лаконічністю та емоційністю. Як приклад, назвемо заклик «Зека геть!». У цьому слогані яскраво прочитуються два контексти: по-перше, кепкування з життєвої біографії Президента України В. Януковича, по-друге, вимога усунення його з політичного евересту держави.

Не можна оминати увагою ще одного аспекту: з-поміж організованих політичних акторів, які беруть участь у комунікації з громадянами завдяки нанесенню трафаретів на стіни будинків, – здебільшого представники правого політичного спектру. Очевидно це пояснюється їхньою соціальною базою – молодь, культура якої, як можна судити, визнає припустимість символічного насильства.

Специфіка вербальних написів і трафаретних відбитків, що фіксувалися нами на мікрорівні (м. Рівне), визначається намаганням сучасників суспільно-політичних процесів транслювати свої судження, переконання, висновки

«зовнішній аудиторії», громадськості. Аналіз змісту таких меседжів дозволяє стверджувати, що «мистецький простір» міста є продуктом, з одного боку, творчості окремих громадян, з іншого – тих чи інших політичних акторів (чи не винятково представників правового політичного спектру). «Творчості» першохарактерна негативна оцінка політичних процесів у державі, часто-густо обігрування персональних якостей представників владної політичної еліти (напр., недолугості української мови колишнього прем'єр-міністра України М. Азарова).

Неприйняття влади, її критика виявляється засобами відкритих висловів або ж у формі іронії, інколи – сарказму. Подекуди в таких політичних меседжах використовується лайка або ж аббревіатура загальновідомих образливих висловів. Зміст настінних написів здебільшого є таким, що критикує діючу владу, отже – протестним за своїм характером.

Настінна «мистецька палітра» міста доповнюється численними трафаретними відбитками, котрі закликають до здорового способу життя: «Пиво – поило для дебіла!», «Пити кидай, залізо качай!» тощо. Окремі з таких слоганів – напр., «Наші герої не пили!» – поєднують заклик відмовитись від згубних звичок із покликанням до пантеону національних героїв. Час від часу такі надписи супроводжуються наведенням адрес електронних ресурсів комунікаторів. А відтак стає очевидним, що «настінна творчість», яка базується передусім на покликанні до соціальних питань, є засобом налагодження зв'язку між громадянами й конкретним політичним актором. Припускаємо, така риторика Автономних націоналістів України є тактикою, яка зумовлена їх незначними матеріальними ресурсами, а водночас прагненням розширити свою соціальну базу за рахунок інтеграції до їх складу молоді.

Особливістю вербалізованої присутності представників правового політичного спектру є агресивність, яку трактуємо однією з ознак її настінної «творчості». Так, скажімо, вони пропагують засади соціального дарвінізму («Вовкам слава – шавкам смерть!»). Окремі судження є поєднанням закликів до самовдосконалення з максималістськими оцінками на кшталт «Алкоголь дорівнює геноцид».

Отже, слогани й настінні написи є не тільки новітньою формою політичної участі, а й одним із видів особистісної комунікації їх авторів з іншими громадянами / соціальними групами, адже є своєрідними «інструментами» передачі інформації першими другим. У процесі відбору окремих суджень, що оприлюднюються в формі «настінної творчості», формується символічний простір міста (який визначаємо як сукупність фізичного і географічного ракурсів), відбувається процес відбору тих суджень, котрі потенційно можуть стати компонентами колективної пам'яті. Їх включення в неї здійснюється завдяки дієвості механізму пам'яті комунікативної.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті / Аляйда Ассман ; пер. з нім. – К. : Ніка-Центр, 2012. – 440 с.
2. Бойко О. Д. Чутка як інструмент формування та корегування колективної пам'яті / О. Д. Бойко // Національна та історична пам'ять: Зб. наук. праць. – Вип. 6. – К. : НВЦ «Пріоритети», 2013. – С. 3–13.
3. Венгринюк Л. Я. Громадські організації у сфері політики пам'яті : регіональний вимір (порівняльний аналіз Івано-Франківської, Львівської та

- Тернопільської області) / Лідія Ярославівна Венгрінок // Прикарпатський вісник Наукового товариства ім. Шевченка. – 2013. – № 3 (23). – С. 49–70.
4. Дойч К. Народи, нації та комунікація / Карл Дойч // Націоналізм : Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К. : Смолоскип, 2000. – С. 546–566.
 5. Киридон А. М. Ландшафт пам'яті: візуалізація поняття / Алла Миколаївна Киридон // Національна та історична пам'ять: Зб. наук. праць. – Вип. 6. – К. : НВЦ «Пріоритети», 2013. – С. 77–85.
 6. Маттиас Э. Воспоминания пространства [Електронний ресурс] / Эрман Маттиас. – Режим доступу : <http://gefter.ru/archive/9540>
 7. Соломина И. Ю. Социальная память: структура и феномены : автореф. дисс. на соиск. науч. степени канд. филос. наук : спец. 09.00.11 «Социальная философия» [Електронний ресурс] / И. Ю. Соломина. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/sotsialnaya-pamyat-struktura-i-fenomeny>
 8. Федорів Х. І. Український інститут національної пам'яті як механізм формування колективної пам'яті суспільства / Христина Іванівна Федорів // Прикарпатський вісник Наукового товариства ім. Шевченка. – 2013. – № 3 (23). – С. 145–154.

УДК 327.39

Пашковський П. І.

«КОНФЛІКТ ПОКОЛІНЬ» В КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто проблему «конфлікту поколінь» в контексті зовнішньополітичного вибору України. Подано результати соціологічних досліджень.

Ключові слова: «конфлікт поколінь», зовнішньополітичний вибір, Україна.

Пашковський П. І. «Конфликт поколений» в контексте внешнеполитического выбора Украины.

В статье рассмотрена проблема «конфликта поколений» в контексте внешнеполитического выбора Украины. Представлены результаты социологических исследований.

Ключевые слова: «конфликт поколений», внешнеполитический выбор, Украина.

Pashkovsky P. I. «Conflict of generations» in the context of Ukraine's foreign policy choice.

The article considers the problem of «generational conflict» in the context of Ukraine's foreign policy choice. Results of sociological researches have been presented.

Ukrainian political realities of the end of 2013 – the beginning of 2014, in addition to the regular confirmation regional «split» of society in terms of worldview and geopolitical orientations, have enhanced the debate on the aggravation of «conflict of generations» in the field of meanings. Indeed, during the events in different regions of the country as never clearly we have observed differences in the perception of its domestic political reality and foreign policy perspective by different age groups – generations.

Наукове видання

ПАНОРАМА ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ

Науковий вісник РДГУ

Випуск 12

Підписано до друку 30.05.2014 р.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 25,3. Замовлення №159/1. Наклад 300

Віддруковано засобами різнографічного друку
ПП Самборський І.О.
33028, м. Рівне, вул. Княгині Ольги, 8

П–16 Панорама політологічних студій : науковий вісник
Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне :
РДГУ, 2014. – Вип. 12. – 308 с.

УДК 32
ББК 66.0